

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

У статті запропоновано і обґрунтовано методику використання інформаційних технологій у підготовці майбутніх фахівців банківської справи з метою формування їх готовності до професійної діяльності в умовах інформатизації банківської системи.

Постановка проблеми. Незважаючи на досягнення освіти, які забезпечує нова соціополітична система України, вона ще не має належної якості. Про це свідчить той факт, що чимало випускників вищих навчальних закладів (ВНЗ) не досягли належного рівня конкурентоспроможності на європейському (а також і українському) ринку праці. Перед професійною освітою особливо гостро стоять проблеми визначення як змісту навчання, що відповідає висунутим суспільством завданням, так і організації навчального процесу, вибору форм, методів навчання й підготовки фахівців, що відповідають вимогам часу.

Сьогодні інтенсивність освіти досягає критичного рівня; людина має постійно поповнювати свої знання, а обсяг їх постійно зростає. Тому виникає необхідність удосконалення навчального процесу, запровадження таких технологій, які дозволять вивільнити та розвинути творчі здібності студентів і оптимізувати процес засвоєння та накопичення знань.

В Указі Президента України “Про Національну доктрину розвитку освіти” відзначено, що пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які забезпечують подальше вдосконалення навчально-виховного процесу [9, с. 4].

Отже, необхідність вдосконалення системи освіти України і підвищення рівня якості є важливою проблемою, яка зумовлюється, зокрема, процесом впровадження до навчального процесу освітніх інновацій та інформаційних технологій.

Аналіз останніх досліджень. Проблемам застосування інформаційних технологій у професійній освіті, зокрема економічній, присвячені праці низки українських та зарубіжних дослідників (Н. В. Баловсяк [8], Я. В. Галета [2], О. В. Кареліна [3], М. І. Коляда [5], Р. С. Корнєв [6], С. О. Сисоева [8], Л. А. Шипуліна [10] та ін.). Однак у сучасній педагогічній науці недостатньо розроблені теоретичні та практичні аспекти проблеми використання інформаційних технологій у підготовці фахівців банківського профілю.

Метою нашої статті є викладення й обґрунтування наших поглядів на методику застосування інформаційних технологій у підготовці майбутніх фахівців банківської справи для формування їх готовності до професійної діяльності в умовах інформатизації банківської системи.

Виклад основного матеріалу. Форми і методи навчання молодих фахівців – майбутніх працівників банківських установ – повинні максимально наближувати навчальний процес до умов і форм практичної роботи у банках.

Особливості підготовки і перепідготовки банківських фахівців визначаються тим, що у практичній діяльності їм необхідно працювати з автоматизованими системами обробки даних, які базуються на сучасних інформаційних технологіях. Тому методи і форми навчання у ВНЗ банківського профілю повинні передбачати широке використання банківських інформаційних систем і технологій. Їх можна поділити на такі:

- лекції з використанням мультимедійних технологій, за допомогою яких демонструються інтерфейс, принципи роботи і можливості конкретної банківської інформаційної системи;
- практичні заняття у комп'ютерному класі, де встановлено спеціальне програмне забезпечення. Тут студенти виконують розроблені викладачами навчальні завдання у конкретній інформаційній системі;
- контрольована самостійна робота у комп'ютерному класі, яка передбачає виконання студентами індивідуальних практичних завдань у середовищі конкретної інформаційної системи;
- ділові ігри на основі мережних інформаційних систем як одна з форм активного навчання;
- курсове і дипломне проектування з використанням банківських інформаційних систем і технологій.

Розглянемо ці методи детальніше.

Лекції з використанням мультимедійних технологій. Традиційні методи навчання, і, в першу чергу, лекційна подача матеріалу, орієнтовані на індивідуальне його сприйняття, не завжди достатньо активізують творче мислення та сприяють оволодінню практичних навичок фахівця. Ефективність заняття буде високою, якщо на лекції для пояснення застосовувати мультимедійні інформаційні технології. Завдяки технології мультимедіа можливе комплексне використання різних способів сприймання навчальної інформації за рахунок збільшення площин чуттєвих реакцій, інтеграції вербальних і невербальних засобів, обґрунтованому співвідношенні часово-просторових та аудіовізуальних властивостей сприймання інформації [7, с. 21].

Метою застосування мультимедійних засобів є ліквідація прогалів у наочності викладання. Їх застосування у підготовці фахівців банківської справи, зокрема при викладанні дисциплін інформаційного циклу, дає можливість демонструвати інтерфейс, принципи роботи і можливості конкретної банківської інформаційної системи (чи іншого програмного забезпечення), технологію виконання конкретних прикладних завдань.

Дуже доцільним і ефективним у підготовці фахівців банківської справи є застосування засобів відеоконференцій для проведення віртуальних лекцій відомими науковцями, працівниками Національного банку України (НБУ), комерційних банків, інших фінансових установ. Засоби відеоконференцій поєднують можливості візуального спілкування в реальному часі з усною і письмовою інформацією. Кожен учасник конференції може розраховувати на індивідуальний підхід, чого не забезпечують інші засоби телекомунікацій. Відеоконференція сприяє створенню теплої товариської атмосфери, налагодженню особистих контактів, що є хорошою основою для проведення віртуальних семінарів, дискусій зі студентами інших навчальних закладів України. Звичайно, проведення таких занять вимагає відповідної організаційної підготовки, однак вони збагачують, урізноманітнюють процес навчання, наближують його до реальності, замінюють такі форми навчання, як екскурсія, “круглий стіл” тощо.

Практичні заняття в комп'ютерному класі. Засвоїти принципи і технологію роботи з конкретною інформаційною системою можливо лише під час виконання практичного завдання. Тому після прослуховування лекцій студентам доцільно набути навичок практичної роботи безпосередньо у середовищі конкретної інформаційної системи. Заняття проводяться у комп'ютерному класі, де встановлено відповідне програмне забезпечення (наприклад, автоматизована банківська система (АБС) Scrooge, Б2 тощо). Це дає можливість моделювати виробничі ситуації. Для ефективного проведення занять викладачі розробляють методичні рекомендації щодо виконання тих чи інших операцій (наприклад, заповнення і перегляд довідників, введення первинних документів, оформлення кредитних угод, прийняття вкладів тощо) і завдання, які необхідно виконати, щоб набути певних навичок роботи з банківською інформаційною системою. Такі завдання готуються обов'язково на основі консультацій з фахівцями у

конкретній професійній галузі (викладачами професійно-орієнтованих дисциплін, працівниками банківських установ). Студентам роздаються інструкції користувача для роботи з конкретним додатком інформаційної системи і під керівництвом викладача кожний студент виконує завдання.

Контрольована самостійна робота в комп'ютерному класі. Метою цього методу є закріплення знань і вмінь щодо роботи у середовищі конкретної інформаційної системи. Суть методу полягає у наступному. На основі аналізу діяльності банку чи іншої фінансово-кредитної установи розробляється єдине навчальне завдання, що включає всі аспекти комп'ютерного ведення обліку та виконання операцій у даній установі, починаючи з формування довідників і введення залишків на рахунки і закінчуючи формуванням звітних документів.

Єдине завдання розбивається на декілька етапів, що стосуються найбільш поширених напрямів роботи, наприклад, банківської установи (каса, грошово-розрахункові операції, кредитні операції тощо). Кожний студент має свій варіант завдання, який виконує самостійно на комп'ютері. Виконання завдання закінчується формуванням звітних документів та їх аналізом. За допомогою звітів студент може проаналізувати свою роботу і знайти допущені помилки. Навчання на власних помилках, хоча і вимагає більше часу, проте приводить до кращих результатів. Крім цього, звітні документи роздруковуються і здаються викладачеві для перевірки й оцінювання роботи студента.

Як показує досвід, швидко й ефективно такі завдання виконують студенти, які краще знають теорію і методику ведення обліку в банках, бухгалтерського обліку, банківські операції, оскільки правильне виконання операцій і аналіз даних ґрунтується, перш за все, на вмінні студента грамотно інтерпретувати первинні та звітні дані.

У результаті такої організації навчальної роботи вирішується декілька педагогічних завдань:

- вивчення основних прийомів роботи з інформаційною системою;
- вивчення методики ведення комп'ютерного обліку;
- повторення теорії і практики професійно-орієнтованих дисциплін. При цьому теорія і практика об'єднуються в одній навчальній дії. Виробничі ситуації сприяють розвитку у студентів потреби у знаннях.

Даний метод також сприяє інтенсифікації й індивідуалізації навчання. Викладач не витрачає час на пояснення навчального матеріалу всій групі, він працює, головним чином, зі слабкими студентами, виконуючи під час заняття роль консультанта.

Ділові ігри на основі банківських інформаційних систем. Ділова гра як елемент інноваційної педагогічної технології дозволяє виявити найбільш продуктивні якості знань, визначити рівень готовності студентів до професійної діяльності, зокрема, до роботи з використанням інформаційних технологій.

Ділова гра у навчальному процесі передбачає високоорганізовану пізнавальну, науково-дослідну, професійно-виробничу, суспільну діяльність. О. В. Козлова і М. Л. Разу виділяють таку особливу якість ділової гри, як прийняття рішення для конкретної ситуації в умовах поетапного, багатоступеневого уточнення необхідних чинників, аналізу інформації, що додатково надходить і виробляється в ході гри [4, с. 8].

Особливою рисою ділової гри є моделювання учасниками змісту гри й процесу майбутньої професійної діяльності, системи відносин всередині даної моделі реального виробничого колективу. Таким чином, ділова гра є одним із засобів моделювання професійної діяльності у навчальному процесі, суть якого полягає у відтворенні цієї діяльності у спеціально створених умовах, що відображають реальні обставини. О. О. Вербицький називає таку діяльність квазіпрофесійною, вона є перехідною від навчання до професії. Адже гра – це своєрідний комплексний іспит, що вимагає від її учасників систематизованих і глибоких знань для застосування їх у подальшій самостійній практичній діяльності [1].

Ділова гра відноситься до активних методів навчання. Вона має велике значення у підготовці економістів, бухгалтерів, банкірів. Активні методи навчання (дискусії, ділові ігри, моделювання виробничих ситуацій тощо) у тому випадку, якщо вони відображають суть інформаційної складової майбутньої професійної діяльності, формують професійні якості фахівців, є своєрідним полігоном, на якому студенти можуть відпрацьовувати професійні навички роботи з економічною інформацією в умовах, наближених до реальних. Глибокий аналіз помилок роботи студентів з інформацією, проведених під час підведення підсумків, знижує ймовірність їх повторення в реальному інформаційному середовищі. А це сприяє скороченню терміну адаптації молодого фахівця банківської справи до повноцінної діяльності в умовах інформатизації.

Доцільним є застосування ігрових методів навчання у викладанні дисциплін інформаційного циклу, в процесі якого студент повинен виконувати збирання, опрацювання, зберігання, представлення економічної інформації, аналогічно до того, як це буде відбуватися у його професійній діяльності. Відмінність полягає у тому, що наслідки проведення операцій над модельною інформацією, в ігрових ситуаціях “бере на себе” сама модель інформаційного середовища, а не дійсність. Ця особливість і є основною перевагою ігрових методів навчання, тому що вона дозволяє: по-перше, не боятися негативних наслідків якої-небудь неправильної дії студентів, а, навпаки, обертати це на користь, оскільки набувається досвід; по-друге, значно прискорювати час перебігу реальних процесів (наприклад, те, що відбувається у банківській діяльності протягом кількох років, можна звести до кількох годин); по-третє, багаторазово повторювати ті чи інші операції для закріплення навичок їх виконання; по-четверте, оскільки дії виконуються в “умовній” (модельній) реальності, зробити більш вільним виконання операцій студентами, і стимулювати їх на пошук найбільш ефективного рішення.

Сутність ділової гри, у нашому випадку, полягає у моделюванні ситуацій основних видів професійної діяльності фахівців банківської справи, спрямованих на відтворення і засвоєння професійного досвіду роботи з інформаційними системами та технологіями, у результаті чого відбувається нагромадження, актуалізація і трансформація теоретичних знань з інформатики в практичні уміння і навички роботи із програмними та технічними засобами банківських інформаційних технологій, накопичення досвіду роботи з економічною інформацією, формування інтегрованих фахових знань.

В основі ділової гри лежить імітація виробничих ситуацій. На основі АБС (Scrooge II, Scrooge III, B2, UniCorn, Барс-Millennium) можна провести ділову гру, яка імітує роботу різних відділів банківської установи, оскільки ці програмні засоби створені для вирішення певних виробничих завдань і, відповідно, можуть служити основою для моделювання виробничих ситуацій. Сценарій гри наступний. Передбачається, що банк здійснює діяльність за такими напрямками: готівкові операції та касове обслуговування; розрахункові операції; кредитні операції та ризики (аналіз заявок клієнтів на їхню кредитоспроможність); міжбанківські розрахунки; вкладні операції; валютні операції.

Комп'ютери у класі використовуються як робочі місця працівників певного відділу банку чи напряму діяльності (наприклад, автоматизоване робоче місце (АРМ) працівника кредитного відділу, АРМ працівника депозитного відділу, АРМ касира, АРМ операціоніста, АРМ бухгалтера електронних платежів, АРМ НБУ тощо). На кожне робоче місце надходять первинні документи, з яких треба внести дані в загальну базу даних банківської установи. Первинні документи готуються викладачами за зразком інформаційної бази установи банку.

Студенти, які працюють за комп'ютерами, розігрують ролі співробітників банку, виконуючи ті ж самі дії щодо опрацювання документів і виконання банківських операцій, що й працівники банку. В процесі гри студенти періодично міняються місцями, розігруючи різні ролі. Таким чином, досягається повна імітація колективної роботи діяльності установи банку в умовах автоматизації з усіма проблемними ситуаціями, які здебільшого виникають при опрацюванні економічної інформації. АБС мають великі

дидактичні можливості для забезпечення якісного вивчення інформаційних технологій у сфері обліку, аналізу економічної інформації, виконання банківських операцій тощо. Вони з успіхом можуть використовуватися і для проведення навчальної практики. Слід зауважити, що процес впровадження банківських інформаційних систем у навчальний процес ВНЗ потребує висококваліфікованої методичної роботи викладачів і працівників лабораторії щодо налагодження такого програмного забезпечення і ефективного використання.

Курсове і дипломне проектування з використанням банківських інформаційних систем і технологій. У зміст курсових і дипломних робіт можуть бути включені питання комп'ютеризації окремих напрямів діяльності банку, розроблення методики комп'ютерного обліку деяких нестандартних галузей фінансового обліку тощо. Загалом, дипломні роботи мають відповідати таким вимогам:

- вивчення та узагальнення теоретичних основ з досліджуваної теми;
- збирання, опрацювання й узагальнення матеріалів діяльності установи банку – об'єкта дослідження;
- вивчення практичного досвіду щодо вирішення досліджуваної проблеми;
- розроблення конкретних пропозицій та їх апробація в установі банку;
- постановка та вирішення завдань з теми дослідження за допомогою інформаційних технологій.

Керівництво дипломними роботами має здійснюватися викладачами випускної кафедри та консультантами – викладачами кафедри комп'ютерних технологій, а з тем, присвячених, безпосередньо, питанням інформатизації фінансово-кредитної діяльності – викладачами кафедри комп'ютерних технологій.

Висновки. Ми вважаємо, що випускник ВНЗ банківського профілю повинен бути підготовлений ефективно використовувати можливості інформаційних систем і технологій у своїй майбутній діяльності. Методика навчання майбутніх фахівців банківської справи в галузі інформаційних технологій має ґрунтуватися на таких принципах:

- навчання обов'язково ведеться у контексті майбутньої професійної діяльності, коли будь-яка вирішувана задача відображає одну зі сторін майбутньої професії.
- навчання є системним і спирається на єдину інформаційну модель, наприклад, на систему документообігу, яка є відображенням інформаційних потоків установи банку;
- навчання ведеться у тісній взаємодії з іншими навчальними дисциплінами;
- навчання розраховане на самостійну роботу студентів;
- при виборі професійно-орієнтованого програмного забезпечення враховується популярність інформаційних системи зараз, де і в яких установах вони використовуються, а також відповідність програмного забезпечення сучасному рівню розвитку інформаційних технологій у фінансово-кредитній діяльності.

Література:

1. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. – М. : НИИВШ, 1991. – 240 с.
2. Галета Я. В. Формування пізнавальної самостійності студентів економічного коледжу засобами інформаційних технологій: Автореф. дис... канд. педагог. наук. – Кіровоград, 2005. – 19 с.
3. Кареліна О. В. Формування умінь з інформаційних технологій у процесі дистанційного навчання студентів вищих економічних навчальних закладів: Автореф. дис... канд. педагог. наук. – Тернопіль, 2005. – 20 с.
4. Козлова О. В., Разу М. Л. Деловые игры и их роль в повышении квалификации кадров. – М. : Знание, 1978. – 64 с.

5. Коляда М. Г. Формування інформаційної культури майбутніх економістів у процесі професійної підготовки: Дис... канд. пед. наук. – Луганськ, 2004.
6. Корнев Р. С. Підготовка майбутніх економістів-аграрників до професійної інформаційної діяльності: Дис... канд. педагог. наук. – Тернопіль, 2006. – 289 с.
7. Литвин А. В. Використання технологій мультимедіа у професійній підготовці // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2005. – № 2. – С. 7-22.
8. Сисоєва С. О., Баловсяк Н. В. Інформаційна компетентність фахівців: теорія та практика формування. Навчально-методичний посібник. – Чернівці : Технодрук, 2006. – 208 с.
9. Указ Президента України. Про Національну доктрину розвитку освіти // Інформ. збірн. – К. – 2002. – 34 с.
10. Шипулина Л. А. Формирование профессионализма будущих экономистов средствами новых информационных технологий: Дисс.... канд. пед. наук. – Ставрополь, 2004. – 148 с.

В статтє предложена и обоснована методика использования информационных технологий в подготовке будущих специалистов банковского дела с целью формирования их готовности к профессиональной деятельности в условиях информатизации банковской системы.

This article presents and asserts the IT application technique in training prospective banking specialists with the view to preparing them for the professional occupation in the context of IT penetration into the banking system.

УДК 378.147

Марченко Ю. Г.

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ОДНА З КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ЮРИСТА

У статті розглядається сутність поняття комунікативна компетентність майбутніх юристів. Визначені особливості дозволяють віднести комунікативну компетентність до складу ключових, базових компетентностей, що вимагає внесення відповідних коректив у зміст вищої професійної освіти.

Постановка проблеми. Протягом останніх десятиліть на міждержавному рівні активно ведеться дискусія про оновлення змісту освіти; про підготовку і школяра, і студента, і дорослого до життя таким чином, щоб людина не тільки здобувала знання, але й пристосовувалася до потреб ринку праці, вміло користувалася інформацією, була мобільною у різних соціальних умовах – тобто, постає необхідність формування у людини ключових, базових компетентностей, що забезпечать їй подальший особистісний розвиток та допоможуть існувати у швидко змінюваному технологічному суспільстві. Одним із шляхів оновлення змісту освіти є орієнтація навчальних програм на компетентнісний підхід та створення механізмів ефективного його запровадження [5, с.7].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що у сучасній науці дослідженням компетентнісного підходу в освіті займалися і вітчизняні вчені: В. Андрюханова, М. Гончар, О. Овчарук, І. Родигіна, О. Сібіль, С. Чернишова і закордонні науковці: J. Konstant, U. Moser, S. Ruchen, J. Spector, L. Salganik.

Проте недостатньо повно розкрито місце комунікативної компетентності у складі ключових компетентностей, оскільки кожна країна виділяє базові компетентності, виходячи зі своїх пріоритетів, що й зумовило **актуальність** статті.